

Vấn đề chân hưng cổ học là một vấn đề quan hệ đến văn hoá nước nhà. Nhưng ngày nay tân học còn khiếm khuyết, đã nói đến bảo tồn cổ học, tựa hồ như một lời bàn không thiết thực. Song nếu cả trong nước không bảo tồn được, thì một chốn kinh đô cũng cần bảo tồn lấy. Nay thầy báo Trung Bắc (1) nói về sự tổ chức Cổ học viện ở Huế, cũng là một tin hay cho học giới, vậy lược đăng như sau này :

"Nước ta gọi là một nước văn hiến, có văn chương, có lễ nhạc, đã từ mấy nghìn năm nay, đến bây giờ tuy đang buổi văn minh bán khai, quốc dân phần nhiều khuynh hướng theo phong trào Âu-Mĩ, trong học thuật có sự canh cải mà cuộc triều lại tân thiết một bộ Học để xem xét về việc giáo hoá, lại có thiết thêm thư viện để bảo tồn quốc hồn quốc túy, các nhà văn sĩ nào là mẫn thời thực thế đều hào, về sự học thuật phong hoá thì muốn cho được vĩnh viễn bảo tồn mà học thức văn minh lại càng muốn thêm mở mang phát đạt. Vậy thì Thư viện sở dĩ đặt ra tại Kinh đô Huế là cốt để đối đáp lòng quốc dân hết thảy đều đã kê trên có cái quan niệm rất thiết thực; thế mà lâu nay đã si được trông thấy sự sắp đặt cùng sự tu chỉnh sở Thư viện ra thế nào và đã mấy người được hiểu rõ cái lịch sử của viện ấy trước gọi là Tân-thư-viện nay gọi là Cổ-học-viện.

Vậy ký giả hãy lược thuật ra đây để cung đọc giả chú tôn nhân làm cho biết Cổ-học-viện ngày nay và Tân-thư-viện ngày trước là thế nào.

Năm đầu niên hiệu Duy-tân (1906) giở điện Long-an (2) đem về làm Tân-thư-viện ở bên cạnh trường Quốc-tử-giám trong cửa Thượng-tử (trong thành); năm thứ hai giao bộ Học đem sách trong Nội-các bài trí tại viện ấy cho công chúng đều được vào xem; khi ấy cách bài trí sách số thì chỉ để năm trong tủ chứa chia số hiệu, mà số sách thì mây vạn quyển đem chônng chặt lại ước độ 30 tủ, muốn tìm một quyển sách nào mà xem, thật lầy làm khôn nạn. Sau nhờ có một vị sung chức Kiểm khản cũng có bụng chăm lo việc công, lược phân hiệu từng bộ sách mà làm nhan sách, từ ấy sách mới có số hiệu từng bộ và hơi chỉnh đốn một ít; ông quan có công với Thư viện đầu tiên ấy là ai? Tức là ông Nguyễn Tánh Ngũ, nay ông đã tạ thế rồi.

(1) Trung Bắc tân văn, nhật báo, ra đời năm 1913 (theo Mục lục báo chí Việt nam, 1865-1965) hoặc 1915 (theo M. Durand et Nguyễn Trần Hoàn, Introduction à la littérature vietnamienne, p.140, và ngừng năm 1941, tháng 4, với số 7265. (LTS)

(2) Ngày nay là Viện Bảo tàng Huế. (LTS).

Nghe người ta nói rằng khi ông sung chức ở Thư viện, một mình ông ngày hai buổi cời trần ra mà soạn sách, và làm sổ sách ước trong mấy năm mới xong, những người siêng năng như thế, tuy công việc làm có chất phác mặc dầu, tưởng cũng đáng khen ngợi; sau ông kiểm khán siêng năng ấy, qua mấy đời kiểm khán nữa cũng y quang cảnh hồi trước.

Đền khi cụ Hiệp-tá Thân Trọng-Huế về lãnh chức bộ Học, đổi sở Phiên dịch trong bộ Học ra làm Cổ-học-viện, để nghiên cứu các học thuật cổ của nước ta, rồi sau cụ lại dâng sớ xin hợp Tân-thư-viện với Cổ-thư-viện làm một, lấy quan chức trong sở Phiên dịch và Tân-thư-viện hợp lại mà tổ chức ra quan chức Cổ học viện, thành ra quan chức mới của viện Cổ-học, sáu quan Biên-tu, một viên Thư-chương và viên Thừa-phái, còn đầu viện có đặt một quan Toàn-tu (nguyên sung tá-lý Học-bộ là ông Nguyễn Bá Trác) để trông nom coi sóc mọi việc trong viện. Viện ấy chia làm hai bộ phận. Một phần thời chỉnh-đôn sách-vở; một phần thời khảo cứu cổ học. Về phần khảo cứu thì nghe đầu mới khảo cứu được ba bộ sách, một bộ gọi là Nhân-vật-khảo, chia ra từng họ, khảo những tên người có xuất hiện trong sử truyện từ triều Tự-Đức trở về trước, một bộ gọi là Hình-luật-khảo, khảo về hình quan, hình danh và hình luật của nước ta xưa nay duyên cách ra thế nào; một bộ gọi là Hán-văn-văn-học-khảo, khảo về người nước mình học chữ nho từ xưa đến nay, cách học thế nào và xuất hiện ra lời văn chương chi. Bộ sách ấy nghe đã đem dâng ngự lãm, Hoàng thượng ban khen rằng có công khảo cứu, chuẩn cho ân hành. Quan Toàn-tu viện ấy nghe đầu cũng có làm riêng một bộ Niên biểu lược, biên những việc to lớn trong nước và thế giới ước hơn 40 trường, đem dâng ngự lãm, được Hoàng thượng ban khen, hiện nay đã sắp sửa ân hành. (3)

Về bộ phận sách-vở, thời cách sắp đặt rất là chỉnh đôn, không khác gì một nhà Thư viện Thái-Tây. Ngày xưa sách chưa phân số hiệu từng quyển, vì lời đóng sách ta, sách để nằm trong tủ, soạn cứu rất là khốn nạn.

Nhưng viện ấy bây giờ đã qua khỏi sự khốn nạn ấy, tuy rằng sách ta nhưng họ đóng theo lối sách tây để dựng trong tủ và bìa sách có nhan đề và để số-hiệu riêng từng quyển, mà để nhan sách bằng chữ nho, trông rất là ngoạn mục. Chia ra từng phòng, phòng để sách ta,

(3) Đó là quyển Hoàng Việt giáp tý niên biểu, đã được Viện Khảo Cổ phiên dịch và xuất bản năm 1963.

bìa sách đóng toàn dương trang, phòng để sách tàu chia làm bốn phòng : kinh, sử, tử và tập, cũng đóng như cách dương trang sơ lược theo như cách thức môn loại sách trong bộ Tứ khố toàn thư của đời Càn Long mà bỏ đi, còn mấy tủ sách tây toàn là những sách đức Duy-Tân mua về để Viện Khâm văn khi trước. Về phần sách ta thì nghe đầu đầu năm vừa rồi viện Cổ học mua thêm và biên chép thêm rất nhiều, một năm ngoài khước trưng ra ước được 3 trăm bộ sách ta, mà phần nhiều là sách chữ nôm và tướng hát. Tổng cộng sách cũ và sách mới trong viện này ước có 50 tủ sách, mà số sách thời ước hơn 60 ngàn quyển; có một điều đáng khen cái nội dung của các bản thủ sách mới làm ra bây giờ, là ai muốn xem sách thì chỉ coi trong thủ sách thì biết được sách ấy ai làm, trong nói việc gì, làm ra đời nào và văn thể là văn gì, như thi-phú luận thuyết hay là ký-sự, v.v.

Các tủ sách ấy làm xong dâng lên Hoàng thượng cũng có châu-phê là có công.

Viện Cổ học vẫn để sách ở nhà Tân-thư-viện, nhưng vì gần đây hội Hiếu-cổ ở Huế lập lên (4), thấy có nhà Tân-thư-viện có vẻ mỹ-thuật về lời cổ, xin để làm Tàng cổ viện mà đặt tên là Khải-định tàng cổ viện, phụng Hoàng thượng chuẩn y, Cổ-học-viện lại được phụng chỉ dời ra trảng Uyên-bác ở ngoài thành. Chỗ này tuy là nhà cửa lời mới, nhưng mà để làm viện Cổ học thì tiện hơn trước lắm, vì có chỗ để sách có chỗ làm việc và có phòng xem sách rất rộng rãi."

(Trích Nam Phong, T. XVI, số 94,
tháng 4/1925, trang 404-406)

(4) Association des Amis du Vieux Huế